

Wstęp

Delektując się jakimś przedmiotem, upajamy się jego pięknem, rozsmakowujemy się w cechach, które nadają mu wyjątkowego uroku, i dostarczamy przyjemności i radości zarówno swojemu ciału, jak i duszy. Rzecz jasna, aby móc się czymś delektować, uprzednio spełnione muszą być określone warunki: po pierwsze, sam przedmiot, który budzi nasz zachwyt, musi być piękny; po drugie, osoba kontemplująca dane dzieło sztuki musi posiadać zdolności i wiedzę potrzebne, by właściwie je ocenić. Nim opiszemy, jak należy delektować się arcydziełem sztuki kaligraficznej, musimy najpierw odpowiedzieć sobie na jedno podstawowe pytanie: czym właściwie różni się sztuka kaligrafii od prostej sztuki pisania? Choć ich cechą wspólną jest czynność polegająca na kreśleniu chińskich znaków, istnieje pomiędzy nimi zasadnicza różnica. Sztuka pisania sprowadza się do stawiania wyraźnych i równych znaków, zrozumiałych dla każdego czytelnika, celem sztuki kaligrafii jest natomiast wyrażenie za pomocą poszczególnych kresek emocji i myśli towarzyszących autorowi podczas stawiania znaków. Właśnie stąd wynika artystyczny charakter kaligrafii. Wartość dzieł sztuki kaligraficznej wielokrotnie przewyższa wartość wynikającą z funkcjonalności pisania znaków.

Nikt raczej nie zaprzeczy, że wraz z nadejściem epoki informacyjnej praktyczny charakter kaligrafii wyraźnie osłabł na rzecz jej funkcji artystycznej. Starożytni nie mogli przewidzieć, że kaligrafia stanie się sztuką, jakkolwiek oczywiste mogłoby nam się to dzisiaj wydawać. Co więcej, to właśnie dlatego kaligrafia przyciąga adeptów z tak wielu środowisk i grup społecznych, przeżywając obecnie największy rozkwit od czasów otwarcia Chin na świat. W czym zatem tkwi jej wyjątkowy urok?

Kaligrafia staje się sztuką wtedy, kiedy po doskonałym opanowaniu techniki pisania kaligraf potrafi świadomie lub nieświadomie uzewnętrznić w każdym śladzie pędzla swój charakter, wiedzę, doświadczenie, emocje czy poczucie estetyki, nadając swojemu dziełu niepowtarzalny styl, siłę wyrazu i oryginalność. Dzięki temu staje się ono zewnętrznym wyrazem ducha artysty, eksponującym witalność i artystyczny urok. Podziwiając takie dzieło, odbiorca cieszyć się będzie obserwacją granic ludzkich

możliwości. W porównaniu z historią kaligrafii ludzkie życie jest wyjątkowo krótkie – dlatego właśnie kaligrafia wykorzystuje materialną egzystencję, udając się na nieskończone poszukiwanie artystycznej ekspresji, by za pomocą pędzla oraz tuszu zapisać i przekazać całą różnorodność emocji i rzeczy tego świata. Kaligraf wykorzystuje swoje przybory, by uwolnić się od emocji i wyrazić swoje myśli, czyniąc tym samym kaligrafię powiernikiem swojej duszy i źródłem radości dla odbiorcy.

Kaligrafia może poszczycić się wyjątkowo długą historią – jej korzenie sięgają czasów przed panowania dynastii Qin, a okres jej dojrzałości przypada na czasy panowania dynastii Wei i Jin. Kaligrafia nie tylko uchodzi za jeden ze skarbów pięciu tysięcy lat chińskiej cywilizacji, ale także łączy w sobie głębię wszystkich domen tradycyjnej chińskiej kultury, od historii, literatury, filozofii i malarstwa aż po muzykę – brakłoby nam życia, by choć pobieżnie poznać wszystkie elementy, które w sobie zawiera. Nauka kaligrafii nie tylko raduje duszę, ale także przyczynia się do podniesienia poziomu wykształcenia, hartuje charakter i ukulturalnia.

Każdy z istniejących stylów pisma doskonale ucieleśnia różne nastroje człowieka i cele, które chciałby osiągnąć w swojej pracy: niezgrabne i proste inskrypcje wróżebne, łagodne i dostojne pismo pieczęciowe, skromne i szczere pismo kancelaryjne, zamaszyste i energiczne pismo steli z czasów panowania dynastii Wei, dostojne i surowe pismo wzorcowe, swobodne i wartkie pismo bieżące czy wolne, niczym nieskrepowane pismo szkicowe¹. Z kolei w teorii kaligrafii znajdziemy wiele zasad czy prawideł wynikających z naszego codziennego życia, np. mówiących o łączeniu siły z delikatnością (剛柔并济, *gāngróu bìng jì*)², o wyczuwaniu w korzystaniu ze środków wyrazu artystycznego (计白当黑, *jì bái dāng hēi* – dosł.: „postrzegać białe jak czarne”) czy porządku i wyrafinowania linii krętych i prostych (屈伸有致, *qū shēn yǒu zhì*), które odzwierciedlają sposób patrzenia na świat czy system wartości. Podążając ścieżką kaligrafii, powinniśmy zachować równowagę pomiędzy naszymi słowami a czynami, poprzez praktykę zdobywając wiedzę, którą potem ponownie praktycznie wykorzystamy; poprzez ducha kaligrafii smakując życie, by później wypracowaną przez siebie filozofią wzbogacić sztukę kaligrafii; by w końcu doznawać radości, jakiej dostarcza życie z kaligrafią.

Chociaż nie mamy już wątpliwości co do uroku drzemiącego w sztuce kaligrafii, należy jeszcze zapytać, jakie umiejętności i jaką wiedzę powinien posiadać odbiorca, by potrafił właściwie ją docenić i delektować się jej pięknem.

---

¹ Pismo szkicowe znane jest bardziej pod nazwą pisma trawiastego, określenie to zostało jednak uznane przez znawców tematu za niepoprawne (przyp. red.).

² Jako że trudno niekiedy precyzyjnie oddać w języku polskim chińskie pojęcia czy tytuły dzieł, zwłaszcza klasycznych (często za tytuł przyjmuje się pierwsze kilka znaków utworu), w nawiasie podajemy ich brzmienie w chińskim piśmie uproszczonym i transkrypcji pinyin (przyp. tłum.).

Przede wszystkim powinien posiadać odpowiednią wiedzę, patrząc bowiem na to samo dzieło sztuki kaligraficznej, różni odbiorcy mogą dojść do kompletnie różnych wniosków. Chińskie przysłowie głosi, że „życzliwy dostrzega życzliwość, a mądry mądrość”. Podobnie jest w przypadku kaligrafii – człowiek elegancki ujrzy w pracy kaligraficznej elegancję, wulgarny zaś jedynie wulgarność. Kaligrafia to z samej swojej natury sztuka absolutnie czysta, składająca się z kilku śladów pędzla przecinających białą przestrzeń. Dotyka ona jednak różnych dziedzin i ideologii, m.in. polityki, gospodarki czy kultury, jednocześnie czerpiąc z literatury, psychologii, folkloru, historii, muzyki czy malarstwa, dzięki czemu jest wyjątkowo bogata w znaczenie, a co za tym idzie, stanowi efekt życia społecznego i zasługuje na to, by się nią delectować. Należy dogłębnie poznać historię rozwoju kaligrafii oraz zrozumieć jej kreatywną stronę, by doświadczyć estetycznej radości, która z niej wypływa. Im bogatsze są nasze doświadczenie i wiedza, tym głębiej zrozumiemy dzieła sztuki kaligraficznej i tym właściwsze wnioski będziemy w stanie na tej podstawie wyciągać.

Po drugie, odbiorca powinien posiadać podstawową wiedzę na temat kaligrafii i zasad jej tworzenia, m.in. poznać niezbędne przybory kaligraficzne oraz style pisma. Rola, jaką odgrywają tzw. cztery skarby gabinetu w procesie pisania kaligrafii, jest ogromna – te same znaki zapisane za pomocą pędzla z włosia kozy i pędzla z włosia łasicy syberyjskiej będą wyglądać zupełnie inaczej. Podobnie będą się między sobą różnić znaki zapisane tuszem utartym na kamieniu pisarskim o różnych właściwościach. Mówiąc z kolei o podstawowych zasadach pisania kaligrafii, mamy na myśli cztery podstawowe techniki: technikę ruchów pędzla, technikę pisania znaków, technikę używania tuszu i technikę pisania tekstów. Ich znajomość stanowi sedno delectowania się kaligrafią. Kontemplując konkretną kaligrafię, zaczynamy od podziwiania techniki pisania tekstu, na początku z odległości oglądając dzieło i analizując wrażenie, jakie ono na nas wywiera. Następnie oceniamy technikę wykorzystania tuszu, przyglądając się zmianom jego barwy i nasycenia. Potem nadchodzi kolej, by przyjrzeć się poszczególnym znakom. Analizujemy, czy ich kompozycja jest równomierna, czy też nierówna, czy łączą się one ze sobą, czy też wzlatują. Na koniec skupiamy się na poszczególnych śladach pędzla, sprawdzając, czy z każdej strony posiadają ostrza i czy zostały naturalnie zakończone. Kluczowy w każdym śladzie jest jego środek. Dopiero kiedy posiadziemy tę podstawową wiedzę na temat chińskiej kaligrafii, będziemy w stanie naprawdę zrozumieć, na czym polega proces delectowania się dziełem kaligraficznym.

Odbiorca powinien mieć także bogatą praktykę. Chińska kaligrafia cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem już od pięciu tysięcy lat, stanowiąc niepowtarzalną formę sztuki, zakorzenioną w głębie tradycyjnej chińskiej kultury. Choć niepowtarzalna, posiada ona jednak określone zasady, których opanowanie i zrozumienie wymaga nieprzerwanych ćwiczeń i bogatego doświadczenia. Dlatego też

odbiorca winien posiadać praktyczną znajomość co najmniej kilku stylów pisma. Tylko po osiągnięciu podstawowej umiejętności pisania kaligrafii będzie w stanie właściwie docenić jej walory estetyczne i filozoficzne. Czas poświęcony na praktykę poszerza horyzonty i pozwala coraz lepiej rozumieć dzieła kaligraficzne, dzięki czemu możliwe jest tym głębsze delectowanie się ich pięknem. Karol Marks napisał kiedyś, że „jeśli chcesz rozkoszować się sztuką, musisz być człowiekiem wykształconym w dziedzinie sztuki”³. Dotyczy to także kaligrafii.

W niniejszej książce przyjęto ścieżkę wyznaczoną przez rozwój chińskiej kaligrafii. Rozpoczniemy od podania podstawowej wiedzy z zakresu kaligrafii i zasad pisowni, przechodząc do informacji praktycznych, by pomóc miłośnikom kaligrafii rozpoznać cechy estetyczne zawarte w arcydziełach tej wyjątkowej sztuki i delectować się nimi. Następnie zajrzemy głębiej do świątyń wiedzy kaligraficznej.

---

³ K. Marks, *Rękopisy ekonomiczno-filozoficzne z 1844 r.*, przeł. K. Jażdżewski, T. Zabłudowski, <http://www.filozofia.uw.edu.pl/skfm/publikacje/marks06.pdf> [dostęp: 3.01.2016], na podstawie: K. Marks, F. Engels, *Dzieła*, t. 1, Warszawa: Książka i Wiedza 1960 (przyp. red.).